

Karácsony – vidéken

Írta: LENGYEL MENYHÉRT

Egy ködös téli délután révületeben New York magyar negyedében, a 79-ik utca környékén az a fantasztikus érzésem volt, hogy ifjúságom régi magyar városában, Miskolcon vagyok. Bizonyára a korral jár, hogy olyan gyakran gondolok a multra . . . Tegnap ismerőseim neve nem mindig jut eszembe, de majdnem fél évszázad előtti kis barátaim – iskoltársaim – s nagy tanárainak nevére pontosan emlékszem s egész karakterképük oly kitűnően van fellelve emlékeim képgyűjteményébe, mintha nagy festő alkotta volna meg őket. Csodálatos az a muzeum, amit az ember abban a kis kerek tömbben őriz, ami gyűveletét burkolja. Mikrofilmek milliói . . .

Igen, Miskolcon vagyok s az iskolám felé ballagok . . . A leckémből egy szót sem tudok. Nem értem rá tanulni. Felnőtt ember vagyok a tizes évek elején – aki magamat tartom el. Jó apám gazdálkodik, de nem a saját úra, hanem ispán egy messzi tanyán. Hat gyermeke – öt fiú és egy

leány – neveléséről kell gondoskodnia. A tanyán nem volt iskola, amint nőttek a gyerekek, egymás után vitte be őket a városba, reménytelen kis jövedelméből igyekezett gondoskodni az ellátásunkról, amíg birta, azután mi magunk vettük kezünkbe a sorsunkat. Én egy nagybajuszu örmésert tanítottam írni-olvasni, aki "bezupált", ami azt jelentette, hogy a hadseregben akart maradni, de ahhoz bizonyos elemi iskolai tudás kellett, amire én tanítottam. Vagyonosabb és lustább osztálytársaimból is soknak én voltam a tutora. Ezért nem értem rá megtanulni a napi leckémet. Nem baj – majd csak kívágyuk magunkat.

Ma irodalom-, földrajz-, szám-tan-, szépirás- és tornaórák vannak. Az irodalom tanára Kovács Lajos, aki szürke szakettben, kemény kalapban jár, mindig egy kicsit részeg, de angyali ember. Szerelmese a magyar versnek s ezt a szenvedélyt hamar elkap-tam tőle. Toldit olvassuk. "Ég a napmelegtől a kopár szik sarja"...

Én már tudom az egész Toldit könyv nélkül s Kovács tanár ur ezt tudja rólam. A gyerekek diák és a felnőtt tanár között egy majdnem kollegiális, titkos összejátékozás, együttérzés van a versek szeretetében. Marcsokeányi, az osztály legjobb tanulója is tudja a verseket, de ő csak bemagolja és hidegen felmondja – megkapja érte a kijáró jelest. De mi, Kovács tanár ur és én izleljük a csodálatos szöfűzért. "Tikkadt szöcskenyájak legelesznek rajta" . . . A vasárnap délelőtti, Kovács tanár ur elnöklelte alatt tartott önképzőkori ülésen is Waldman sokkal hatásosabban szaval, mint én – de én egy új népballadát mondom el, amit a vakációban tanultam a tanyán a parasztoktól s a tanár urat ez rendkívüli módon érdekli. Szóval az irodalom órán nem lesz baj.

Lengyel Menyhért
1955

Földrajz? Valószínű, hogy Dienes tanár ur felelésre szólít. Épen annyi időm lesz, hogy óra előtt belenézsek a leckebe. Szerencsére a tanár ur — nagyhasu ember — az egész óra alatt a padok előtt fel és alá sétál . . . Mikor elhalad előttem, akkor a könyvből lesem ki a leckét, mikor visszafelé jön. Krémer biztosan sug a hátam mögött. Az osztályzat biztos kettes. A számtannal baj van. Rettesen nehezen megy a szorzás és osztás, a magasabb műveletekről nem is beszélve. De itt szerencsém van. A számtant Gálffy igazgató ur tanítja, kolerikus, heves, kövér kis emberke, aki pillanatok alatt pofonokat is leoszt diákjainak. Engem nem bánt. Ha jó anyám nagy ritkán bejön a városba a tanyáról, vaj, szalonna, füstölt hus, aprólék ajándékokat hoz az igazgató urnak. Aki ezt úgy veszi tudomásul, hogy lehetőleg nem szólít felelni, nehogy megint gassam előzetes jóvéleményében. De mégis annyira belém idegződött a tőle való rettegés, hogy mikor néhány évizedt mulva átutazóban Miskolcon jártam s benéztem a színházba — ahol mint fővárosi drámaíróit proscenium-páholyba invitáltak — ijedten húzódtam vissza, amikor a földszinten megláttam Gálffy igazgató urat . . . Nehogy másnap kiszólitson . . .

Mi van még a mai napra? Szopkó tanár ur szabadkézi rajz és szépirás órája. Evvel nincs semmi baj. Ugy megtanultam tőle a szépirást, hogy soha az író-gép igazán az ujjaimba idegződni nem tudott. És azután rohánunk a tornaterembe Dunai tanár ur órájára. Köszönöm tanár ur a farsztó gyakorlatokat a nyújtón és a korláton. Harminc év mulva ettől tudtam olyan erőset ütni a svábhegyi, majd angol és amerikai golfpályákon . . .

Azután kitódul a sok gyerek az iskolából . . . Zsivaj, kiabálás . . . megható, örök barátságok kötése, sötét bizonytalanság, hogy lesz-e egyáltalában vacsora, mert azon a pár krajcáron, ami a zsemben maradt színházjegyet szeretnék venni, a karzat legutolsó állóhelyére. Igaz, a fiuk be szoktak szokódni vagy jegyeket hamisítanak, de én szeretnék emelt fővel belépni Thália templomába, ahogy a helyi újság nevezte a színházat.

Micsoda élmény volt életem első színházi estéje Miskolcon! . . . A tanyai kis fiu, aki voltam, azt hitte, hogy az a falu ott a színpadon—ami egy népszínmű díszlete volt—valóság! . . . Igazi házak és emberek jelentek meg valami csoda folytán s az az első nagy emlék, hogy a színház valóság, soha végkép el nem homályosult bennem . . . Ma is feltétlenül átadom magam ennek a transz-

cendentális érzésnek . . . És amit valaha színpadra írtam, mind a valóságnak éreztem és éltem át, munka közben . . .

Teltek a téli napok, közeledett a karácsony. Kihirdették a szünetet, elszéledtünk. A mi tanyánk felé nem járt vonat, Napi járó-ut volt falusi parasztszekerén, amit beküldtek értem. Farkas ordított az esti homályban . . . Végre Sajó kutyánk ugatását hallom, petróleumlámpa világít kis házunk ablakából . . . Szüleim, testvéreim várnak a tornácra — micsoda viszontlátás! Anyám aggodalommal vesz szemügyre — milyen sápadt, milyen sovány ez a gyerek! . . . Később is mindig ez volt a refrén, küzdelmes utaimról hazatérve.

Vakmerő pesti kalandom is így végződött, mikor az érettségi után Pestre mentem és megpróbáltam versírásból megélni. Csontvázra soványodva futottam haza a tanyára, ahol jó anyám feltáplált. . . De azóta is mindig aggodalommal bocsátott el messzi utaimra. Ő volt a legharmonikusabb, leg-tökéletesebb emberi lény. Soha, de soha szidást, rossz szót, egy szigorú tekintetet nem kaptam tőle. Nem volt szentimentálisán áradozó, érzékeny, de a tiszta szeretet rádióaktivitása áradt belőle. Később, mikor apám betegeskedett, ő tartotta fenn a családot, erősen, mindig vidáman.

Karácsony este. Ülünk a földes szobában a nagy kerek bubos kemence padkáján s mesélem ámuló kisebb testvéreimnek nagyvárosi kalandjaimat, színházi estéimet. Azontul minden este követelték a mesét, amit folytatásokban kellett számukra kitalálnom. Titokzatos utjai vannak az írói kifejlődés történetének s azok bizonyára ilyen észrevétlen ösztön-

zésekől adódnak össze. De ha volt boldog karácsony, bizonyára az volt ott a hóval fedett tanyán, a nagy nyugodt békébe borult világban . . . Akkor csak a farkasok üvöltöttek a messzi mezőkön, nem, mint most, megvadult gonosz emberek.

A köd oszlik, a régi magyar vidék révülete eltűnik, ismét New Yorkban vagyok.

Jó itthon lenni.

